

30 ΧΡΟΝΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ: Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Δημήτρης Δημητράκος

Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ.) έχει την ηλικία της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας, δηλαδή τριάντα ετών. Γεννήθηκε μαζί με τη μεταπολίτευση και δημιουργός της ήταν το ίδιο πρόσωπο που αποκατέστησε τη δημοκρατία: ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Με τη διαφορά ότι αυτή η αποκατάσταση πήγε πολύ πιο πέρα από επιστροφή στη δημοκρατική νομιμότητα ύστερα από την «παρένθεση» της επτάχρονης δικτατορίας. Διότι ο Καραμανλής όχι μόνο νομιμοποίησε το Κομμουνιστικό Κόμμα και έδωσε λύση στο πολιτειακό ζήτημα, αλλά και έδωσε στον τόπο μια νέα προοπτική. Στην τριαντάχρονη πορεία της Ελληνικής Δημοκρατίας η χώρα μας εξασφάλισε πολιτική σταθερότητα και ευημερία, ενώ παράλληλα απέκτησε οντότητα και κύρος στη διεθνή σκηνή. Η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981 αποτέλεσε όχι μόνο σταθμό για την οικονομική, αλλά και για την πολιτική πορεία της χώρας. Και η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν αμφισβητήθηκε ποτέ σοβαρά, ακόμη και μετά την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ, το οποίο τότε θεωρούσε τόσο την ΕΟΚ όσο και το ΝΑΤΟ ως τμήματα του αυτού συνδικάτου. Η ένταξη της Ελλάδας στην οικονομική και αργότερα στην πολιτική ένωση της Ευρώπης δημιούργησε μια νέα και ανεπίστρεπτη πραγματικότητα. Και αυτή η πραγματικότητα αποτυπώνεται στην δομή της οικονομίας, στην οργάνωση της άμυνας, αλλά και στο θεσμικό πλαίσιο που επικράτησε.

Το δικομματικό σύστημα

Πέρα, όμως, από το αυστηρά θεσμικό πλαίσιο, η πολιτική εξέλιξη επέβαλε ένα νέο πολιτικό σύστημα το οποίο στον τόπο μας κακολογείται συχνά και άδικα: το σύστημα του δικομματισμού. Η Νέα Δημοκρατία, με τη μαζική παρουσία της στην πολιτική σκηνή από την πρώτη στιγμή δημιούργησε ένα νέο συσχετισμό δυνάμεων, μια νέα πολιτική πραγματικότητα που άφευκτα απέληξε στην κρυστάλλωση του δικομματικού συστήματος.

Οι επικριτές του δικομματισμού παραβλέπουν ότι ο τελευταίος δεν έχει εισαχθεί «εκ του πονηρού», για να εκβιάζει τον ψηφοφόρο και να νοθεύει τη λαϊκή βούληση, αλλά είναι παράγωγο της τελευταίας - και όχι κάποιας πολιτικής αδικίας ή συνωμοσίας. Οι ίδιοι παραβλέπουν επίσης και το ότι ορισμένες από τις πιο ώριμες δημοκρατίες κατατάσσονται στο δικομματικό υπόδειγμα. Το δικομματικό σύστημα εξασφαλίζει την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία, χωρίς την προσφυγή σε κυβερνήσεις συνασπισμού, οι οποίες οδηγούν στην αλλοίωση εξαγγελθέντων πολιτικών προγραμμάτων και σε νόθευση βασικών αρχών. Αντίθετα, το πολυκομματικό υπόδειγμα δεν διασφαλίζει ούτε τη σταθερότητα ούτε την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία. Το ίδιο κόμμα μπορεί να μείνει επ' αόριστον στην εξουσία συνεργαζόμενο με άλλα μικρότερα κόμματα, όπως συνέβη επί δεκαετίες στην Ιταλία.

Επιπλέον, μέσω του δικομματικού πολιτικού συστήματος εθίζεται η πολιτική κουλτούρα στην ιδέα της εναλλαγής των κομμάτων στην εξουσία ως τρόπου ελέγχου της τελευταίας. Και αυτό πετυχαίνεται όταν το μήνυμα που στέλνει η λαϊκή ψήφος είναι ξεκάθαρο, ανάλογο με εκείνο της ετυμηγορίας των ενόρκων στο δικαστήριο, από τους οποίους αναμένεται ένα «ναι» ή ένα «όχι» στο ερώτημα για την ενοχή ή την αθώοτητα του κατηγορουμένου. Ο δικομματισμός δεν είναι ένα θεσπισμένο σύστημα που χορηγεί προνομιακά σε δύο κόμματα τη νομή της εξουσίας μιας χώρας. Είναι μάλλον ένα σχήμα που έχει προκύψει και που δείχνει μια μόνιμη προτίμηση που έχει εκφράσει η πλειονότητα.

Σήμερα μπορούμε να πούμε ότι ο δικομματισμός δεν έχει επικρατήσει απλώς ως κατάσταση, αλλά γίνεται αποδεκτός ως αρχή από τη μάζα του εκλογικού σώματος, αν κρίνει κανείς από τη συμπεριφορά του. Η συμβολή της Νέας Δημοκρατίας στη μεγάλη αυτή αλλαγή, όχι μόνο στο πολιτικό σύστημα, αλλά και στην πολιτική κουλτούρα της Ελλάδας είναι πρόδηλη και η σημασία της ανυπέρβλητη.

ΝΔ: συντηρητικό ή φιλελεύθερο κόμμα;

Ας έρθουμε τώρα στην πολιτική φυσιογνωμία της Νέας Δημοκρατίας, τους πολιτικούς της στόχους και το ιδεολογικό της υπόβαθρο. Συχνά υπογραμμίζεται ο φιλελεύθερος προσανατολισμός της: χαρακτηρίζεται ως η φιλελεύθερη παράταξη σε αντιδιαστολή προς άλλα κόμματα που αυτοπροσδιορίζονται ως σοσιαλιστικά, προεξάρχοντος του ΠΑΣΟΚ, που αποτελεί και αποτέλεσε από το 1977 κι έπειτα, το αντίπαλο δέος για τη Νέα Δημοκρατία. Ήλλες φορές, η Νέα Δημοκρατία χαρακτηρίζεται ως συντηρητικό κόμμα, κυρίως από τους αντιπάλους της. Η αλήθεια είναι ότι τόσο από τις καταβολές της όσο και από την κοινωνική σύνθεση του σώματος που αποτελούν οι σταθεροί της οπαδοί, η Νέα Δημοκρατία αντιπροσωπεύει συγχρόνως και τα δύο στοιχεία: το συντηρητικό και το φιλελεύθερο, όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Ας αρχίσουμε από τον συντηρητικό χαρακτήρα που αποδίδεται στη Νέα Δημοκρατία. Τι θα πει «συντηρητικός»; Είμαστε όλοι αναγκαία συντηρητικοί – ως ένα σημείο εκείνο που κάθε άνθρωπος, κάθε κοινωνία και ίσως και κάθε ζων οργανισμός διατηρεί υποχρεωτικά ορισμένες σταθερές. Η συντηρητική στάση είναι με την έννοια αυτή ορμέμφυτη και συνδέεται με την ανάγκη αυτοσυντήρησης. Η συντηρητική μας προδιάθεση τεκμαίρεται και από την προτίμηση που δείχνουμε για βαθμιαίες σε σύγκριση με απότομες αλλαγές, έτσι ώστε να μπορούμε να προσαρμοστούμε πιο άνετα σε αυτές. Στην πολιτική, όμως, ο συντηρητικός δεν είναι αναγκαστικά αντιδραστικός. Δεν επιδιώκει την παλινόρθωση μιας προηγούμενης τάξης πραγμάτων. Προτιμά το παλιό και δοκιμασμένο από το καινούργιο και αδοκίμαστο, διατηρεί όμως και υπερασπίζεται τους θεσμούς τους οποίους κληρονόμησε από τους εκάστοτε μεταρρυθμιστές που τους εισήγαγαν.

Όσο, όμως, και αν έχει χαρακτηριστικά που μπορούν θεμιτά να χαρακτηρισθούν συντηρητικά, η Νέα Δημοκρατία δεν είναι πρωταρχικά συντηρητικό κόμμα. Η πολιτική της είναι πρακτική-εμπειρική και συγχρόνως μεταρρυθμιστική. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί συμβατό με τη φιλελεύθερη στάση που θεωρεί κατ' αρχήν προτιμότερες τις μικρές καινοτομίες από τις μεταρρυθμίσεις μεγάλης κλίμακας, την «τμηματική κοινωνική μηχανική» που υποδεικνύει ο Karl Popper έναντι της πολιτικής μεγάλων ρήξεων. Η τελευταία είναι συνυφασμένη με την ριζοσπαστική πολιτική που προτάσσει την ανάγκη «βαθέων τομών». Το αίτημα, φυσικά εντυπωσιάζει και εξάπτει την φαντασία των πολλών. Η ειρωνεία της Ιστορίας ήθελε να ξεχαστεί το γεγονός ότι πρώτος στη χώρα μας χρησιμοποίησε την έκφραση «βαθιά τομή» ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, το 1962, αναφορικά με την ανάγκη συνταγματικής μεταρρύθμισης και μάλιστα εκακίσθη γι αυτό από τον τότε αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης Γεώργιο Παπανδρέου.

Ο φιλελεύθερος, καθώς και ο συντηρητικός, συνειδητοποιεί το πρόβλημα των απρόθετων, μη αναμενόμενων και συχνά μη επιθυμητών συνεπειών των μεταρρυθμίσεων οποιασδήποτε καινοτόμου πολιτικής. Οι μικρής κλίμακας αλλαγές μπορούν να έχουν δοκιμαστικό χαρακτήρα και η κλίμακά τους να επιτρέψει μετέπειτα διορθώσεις που να έχουν σχετικά μικρό κοινωνικό κόστος. Και παραμένει για τον μεταρρυθμιστή η δυνατότητα νέων προτάσεων, η συζήτηση και η εφαρμογή των οποίων υπόκειται σε ελέγχους που είναι διαρκείς και γίνονται ανοιχτά, με σταθερά κριτήρια ορθολογικότητας και δημοσιότητας σε μια ανοιχτή κοινωνία. Με μια έννοια, οι πραγματικά συντηρητικοί είναι εκείνοι που παραμένουν στη δήθεν βεβαιότητα που τους παρέχει ένα δόγμα, η γραφειοκρατική ακαμψία ή η αλαζονεία της μακρόχρονης άσκησης της εξουσίας.

Η «Δεξιά», η «Αριστερά» και ο «μεσαίος χώρος»

Η σύνθεση αυτή, μεταξύ μεταρρυθμιστικής διάθεσης και συντηρητικής επιφύλαξης, δικαιώνει και την κρίση που τοποθετεί τη ΝΔ στο μεσαίο χώρο. Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει άνετα, με την έννοια αυτή, για «κεντρώο» χώρο. Δεν εννιώ με τον όρο «κεντρώος» αυτόν που αναζητεί μεσοβέζικες λύσεις, αλλά εκείνον που είναι ανοιχτός και αδογμάτιστος και αρνείται να ενταχθεί σε διάφορες αναγνωρίσιμες κρυσταλλώσεις πολιτικών ιδεών που ταυτίζονται με αντίστοιχα ιδεολογικά εκκλησιάσματα. Ο «κεντρώος», με την έννοια αυτή, έχει την ευχέρεια να συγκρίνει πολιτικά προγράμματα ως προτεινόμενες λύσεις σε

συγκεκριμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, χωρίς να εμποδίζεται στις επιλογές του από κατασταλαγμένες νοητικές συνήθειες.

Ίσως εκεί να βρίσκεται η δύναμη αυτού του «χώρου» που η ιστορική μας εμπειρία, χωρίς να ακριβολογεί, ονόμασε «κεντρώο» και που πρέπει να νοηθεί χωρίς τις τοπογραφικές ιδιότητες που συνδηλώνονται με τη χρήση του όρου αυτού και ίσως αυτός ο χώρος, πάλι με βάση την ιστορική μας εμπειρία, να είναι διαρκέστερος και διακομματικά ισχυρότερος και συγχρόνως πολιτικά δυναμικότερος από ό,τι αφήνει να νοηθεί το όνομά του. Ο προσδιορισμός αυτός δεν σχετίζεται καθόλου με τις τοπογραφικές έννοιες της «Δεξιάς» και της «Αριστεράς», οι οποίες δεν έχουν πια -αν είχαν ποτέ- κανένα πολιτικό νόημα. Η πολιτική έρχεται να επιλύσει συγκεκριμένα προβλήματα. Στην εποχή μας, τα κύρια προβλήματα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε δεν έχουν καμιά σχέση με τις ιδέες που αντιπροσωπεύονται από τις ξεπερασμένες έννοιες της «Δεξιάς» και της «Αριστεράς». Σχετίζονται μάλλον με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη στη σχέση του με το κράτος υπό τις νέες συνθήκες που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση, με περιβαλλοντικές φροντίδες και τον ρόλο του κράτους ή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Έχουν να κάνουν επίσης με την κοινωνική πρόνοια και τις συντάξεις - μάλιστα το τελευταίο θα αποτελέσει μείζον πολιτικό θέμα εφόσον ο πληθυσμός των δυτικών κοινωνιών γηράσκει και όλο και λιγότεροι εργαζόμενοι καλούνται να φέρουν το βάρος συντήρησης ολοένα περισσότερων - και μακροβιότερων - συνταξιούχων.

Βέβαια, συχνά λέγεται ότι στο σημείο αυτό, τα λεγόμενα αριστερά, δηλαδή, σοσιαλιστικά, κόμματα διακρίνονται για τη στήριξη που δίνουν στο κοινωνικό κράτος. Και προβάλλεται συχνά η εξήγηση γι αυτό, σύμφωνα με την οποία η Αριστερά διακρίνεται για την κοινωνική της ευαισθησία. Η εξήγηση αυτή όμως είναι εξωπραγματική, αν μη τι άλλο. Δεν χωρίζονται οι οπαδοί πολιτικών παρατάξεων μανιακά σε ευαίσθητους και αναισθητους, καλούς και κακούς. Η ορθή εξήγηση πρέπει να αναζητηθεί στο πραγματικό σημείο τομής μεταξύ των σοσιαλιστικών κομμάτων κάθε απόχρωσης από τη μια μεριά και των συντηρητικών και φιλελευθέρων από την άλλη. Και το σημείο αυτό δεν είναι το ίδιο το κοινωνικό κράτος, αλλά η σύνδεσή του ή η μη σύνδεσή του με πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος. Και εκεί εντοπίζεται το σημείο της διαφοράς ανάμεσα στη σοσιαλιστική και τη φιλελεύθερη θεώρηση των πραγμάτων.

Λαμβάνοντας αυτά υπόψη, μπορεί να πει κανείς ότι κάτω από τις σημερινές συνθήκες, κανείς δεν είναι εναντίον του κοινωνικού κράτους, αλλά και κανείς δεν είναι υπέρ του σοσιαλισμού. Και αυτή είναι άλλη μια παράμετρος της ιστορικής συγκυρίας που συχνά αγνοείται ή παραβλέπεται στην ανάλυση των κομμάτων στη χώρα μας και που έχει να κάνει με τον γενικότερο τους ιδεολογικό προσανατολισμό. Η παράμετρος αυτή είναι αυτό που ο γνωστός Άγγλος κοινωνιολόγος Anthony Giddens ονόμασε «θάνατο του σοσιαλισμού». Σοσιαλισμός σημαίνει, ας μην το ξεχνάμε, αντικατάσταση του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος με ένα άλλο, όπου τα μέσα παραγωγής δεν θα ανήκουν σε ιδιώτες αλλά στην κοινωνία, με διαχειριστή το κράτος. Το κράτος, σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, έχει τη δυνατότητα να εξασφαλίσει την ορθολογικότερη και αποδοτικότερη χρήση των παραγωγικών δυνάμεων και συγχρόνως τη δικαιότερη κατανομή των παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών.

Η ετυμολογία της ιστορίας του εικοστού αιώνα είναι ότι η ιδέα αυτή δοκιμάστηκε και απέτυχε, τόσο στην κομμουνιστική όσο και στη σοσιαλιστική της εφαρμογή. Ο κύριος λόγος αυτής της αποτυχίας οφείλεται στην αδυναμία υποκατάστασης του μηχανισμού της αγοράς από εκείνη του κράτους. Το τελευταίο αποδεικνύεται ανεπαρκές σε γνώση και σε ποιοτική στελέχωση, με αποτέλεσμα την αυταρχική επιβολή αποφάσεων μέσα από τη γραφειοκρατία του. Η αγορά, αντίθετα, χωρίς να επιλύει όλα τα προβλήματα της κοινωνίας, έχει το μεγάλο πλεονέκτημα ότι προσαρμόζεται στην πραγματικότητα, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τον παράγοντα της αναπόφευκτης άγνοιάς μας. Γι' αυτό και οι αποτυχίες της αγοράς, που δεν είναι λίγες, έχουν μικρότερο κόστος επανόρθωσης από τα λάθη στην «κοινωνική μηχανική» ουτοπικής κλίμακας που έχουν την έμπνευσή τους σε σοσιαλιστικές πρωτοβουλίες. Και η έκλειψη του σοσιαλισμού είναι απόρροια της αποτυχίας του κρατισμού, εφόσον η βασική ηθική και πολιτική αρχή του σοσιαλιστικού δόγματος εδράζεται στο ρόλο του κράτους. Αυτός ο ρόλος του διαψεύστηκε πανηγυρικά τα τελευταία χρόνια. Και αυτός είναι ο λόγος

για τον οποίο η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων δεν σημαίνει μόνο τη χρεοκοπία του «υπαρκτού σοσιαλισμού» αλλά της σοσιαλιστικής ιδέας γενικότερα.

Στο σημείο αυτό, η Ν.Δ. δεν έδειξε από την πρώτη στιγμή επάρκεια ιδεολογικής αυτοπεποίθησης. Δεν άντλησε άμεσα τα συμπεράσματα του θανάτου του σοσιαλισμού και κυρίως ένα: ότι από εκεί κι ύστερα μόνο ένας πολιτικός και ηθικός αυτισμός θα εξηγούσε την εμμονή οποιουδήποτε κόμματος, έστω και στα ονόματα και τα σύμβολα που συνδέονται με τη σοσιαλιστική ιδέα και, ότι η πολιτική αντιπαράθεση ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα επιβάλλει άλλες τομές και άλλες διακρίσεις. Τώρα που τα δόγματα δεν ισχύουν πια, η φύση του πολιτικού ανταγωνισμού αλλάζει. Από την άλλη μεριά, ήταν απόλυτα φυσικό να μην αξιοποιήσει η Ν.Δ. αυτό το πλεονέκτημα που της έδινε η ιστορική συγκυρία, δεδομένου ότι συνέπιπτε με μια άλλη συγκυρία που ήταν η ανάγκη και συγχρόνως η δυνατότητα της εθνικής συμφιλίωσης μετά από έναν διχασμό που δηλητηρίαζε την πολιτική ζωή. Και η συμφιλίωση αυτή μπόρεσε να επιτευχθεί από τη στιγμή που η Ν.Δ. ξεπέρασε την άγονη τομή μεταξύ «Αριστεράς» και «Δεξιάς» ενώ παράλληλα ο ρόλος της στον εξευρωπαϊσμό και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας, καθώς και στην ανασύσταση των δημοκρατικών θεσμών αναγνωρίστηκε ως μοναδικός.

Με τον τρόπο αυτό, μπορεί να πει κανείς ότι μετά από τριάντα χρόνια, πέρα από τις αντιξοότητες που αντιμετώπισε και τα προβλήματα που παραμένουν, η Ελλάδα ατενίζει ένα φωτεινότερο ορίζοντα σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη στιγμή της νεώτερης Ιστορίας της και ότι το πολιτικό της σύστημα τής επιτρέπει να αισιοδοξεί. Η Ν.Δ. αναγνωρίζεται, πλέον, καθολικά ως ιστορικός πρωταγωνιστής στη δημιουργία και στερέωση αυτού του συστήματος, αλλά και ως ενεργός συμμετοχος στη λειτουργία του σήμερα.

* Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)